

dobja. Kar zadeva znanstveno sporna vprašanja v raziskovanju zgodovine Evrope po letu 1945, se Hillgruber posebej posveti vzhodno-zahodnim sporom med sovjetskimi in zahodnimi zgodovinarji, ki so nenehni in ideološko pogojeni, saj se v njih stikajo vse nevrvalgične točke v evropski povojni politiki, npr. potsdamski sporazum ali berlinski problem. V tej zvezi so mesta, ki obravnavajo nastanek hladne vojne, kot tudi tista, ki jasno kažejo, da je v svojih ciljih in metodah tako zelo sporna politika Adenauerja glede Nemčije in Evrope, relativno zelo dobro raziskana, da pa bo treba še precej osvetliti zunanjo politiko de Gaulla. Če upoštevamo, da je osnovni tekst raziskovalno sporočilo izraz suverenega obvladanja snovi, koristno izpopolnjeno z izbrano bibliografijo, ki obsega nad 550 naslovov, s šestimi instruktivnimi tabelami in s kronološko razpredelnico, ki se omejuje na bistveno, lahko na koncu ugotovimo: zvezek 18 nove serije je knjiga, ki ima vse kvalitete, kakršne terjamo od standardnih del, ne glede na v njem predvideno potrebo, da se bržkone v kratkem času predela.

Josef Schröder

Kasim Suljević, *Nacionalnost Muslimana, izmedju teorije i politike*. Otokar Keršovani, Rijeka 1981, 264 strani.

V družboslovnih vedah se v zadnjem času vse bolj uveljavlja spoznanje, da zagotavlja interdisciplinarni pristop k predmetu raziskave najcelovitejšo obravnavo in odgovor na posamezna družbena vprašanja ter procese. Kljub temu pa moremo ugotoviti, da interdisciplinarnost v družboslovju še vedno ni postala načelo spoznavnoteoretskega postopka, marveč se v zavesti družboslovcev kot tako načelo v glavnem šele oblikuje kot možen in utemeljen način raziskave, ki vzdrži kritičnost lastne vede. Zato pomeni srečanje z delom, ki predstavlja vse odlike interdisciplinarnega pristopa k obravnavani problematiki dvojni dokaz: prvič, da je moč le na tak način v popolnosti dojeti zastavljeno in obravnavano vprašanje in drugič, da zagotavlja interdisciplinarni pristop tako vsaki vedi posebej, kot vsem skupaj, prehod na še bolj dovršeno in prodorno znanstveno raven.

Kasim Suljević je brez dvoma avtor enega izmed takih del. Svoje delo je predal javnosti — kot sam pravi — v izteku desetletja, v katerem so se pojavile kot še nikoli poprej pomembne publicistične in znanstvene stvaritve s področja etnosociologije in teorije naroda, kar vse govori, da zahteva nacionalni fenomen tako pri nas kot v svetu nenehno kritično in marksistično vrednotenje. »Nacionalnost Muslimana« predstavlja avtorjev napor, da prispeva k celoti teh miselnih tokov z željo, da izrazi eno izmed možnih kritično-sintetičnih tolmačenj in videnj muslimanske nacionalnosti znotraj teoretične misli revolucionarnega delavskega gibanja od Marxa do danes.

Lahko zatrdimo, da je izpeljal Kasim Suljević dozoreno kritično-sintetično tolmačenje in videnje muslimanske nacionalnosti. Dozorenost njegovega tolmačenja posebne muslimanske nacionalnosti temelji v njeni mnogoplastni vsebini, ki jo omogoča le interdisciplinarni pristop k temu vprašanju. Avtor namreč v svojem delu domišljeno in pretehtano združuje ter tolmači znanje in vé-

denje o sociologiji, etnologiji, psihologiji, filozofiji, politologiji in zgodovini, ki se nanaša na teorijo naroda, kar vse navezuje na vprašanje nacionalnosti Muslimanov. Zato upravičeno terja »Nacionalnost Muslimana« resno, odgovorno in poglobljeno branje. Ob takem branju seveda pridobi bralec vsestranski pregled nad množstvom vprašanj, ki jih avtor zastavlja ter odgovarja nanje. Vendar nam celo obsežnejše knjižno poročilo na žalost ne dovoljuje, da bi opozorili vsaj na del izzivnejših vprašanj, ki jih na podlagi svojega temeljitega poznavanja vidi avtor v svetovni in jugoslovanski teoretični misli o narodu ter v jugoslovanskem povojnem družbenopolitičnem in ustavnopravnem razvoju, ki zadeva vprašanje naroda. Primorani smo odbrati le tiste značilne poudarke iz njegovega dela, ki na najbolj nazoren način predstavljajo njegov pristop k nacionalnosti Muslimanov.

Svoj pristop k nacionalnosti Muslimanov je zasnoval avtor v štirih premisah na katerih je kritično obravnaval teoretično dediščino o narodu in vprašanje vzporednih izhodišč v pristopih k nacionalnemu fenomenu, opredelil zgodovinsko in geopolitično določitev obravnavanega problema ter pojasnil odnos delavskega gibanja do Bosne in Hercegovine in njene nacionalne sestave. Na teh premisih zato temelji tudi zgrajenost avtorjevega dela, ki je razdeljeno v štiri ustrezno naslovljena poglavja in sintetizirani zaključek, v katerem izvede iz postavljenih premis svojo sklepno misel.

Osnovni problem, ki ga vidi avtor v svoji kritični obravnavi teoretične dediščine o narodu, je vprašanje, kako dovesti določen narod, njegovo konkretnost v soodvisnost z obstoječim mišljenjem in posplošitvami o narodu. Zapletenost tega vprašanja se namreč kaže v tem, da obstaja med narodom kot konkretno resničnostjo in teoretičnimi pristopi k narodu časovna oddaljenost menjanja celovitosti naroda v njegovi socialni, kulturni in politični sestavi. Ker je torej socialna in duhovna sestava naroda v stalnem menjanju in oblikovanju, izhaja iz tega tudi potreba po sodobni, ustrezni in objektivni opredelitvi naroda, saj — kot naglasi avtor — »konstantne definicije naroda ni«. Zato tudi opozarja na razne sporne opredelitve naroda, zlasti na preveliko poudarjanje posameznih dejavnikov pri oblikovanju naroda, z namero, da se prikažejo kot odločujoči v vseh obdobjih in vseh zgodovinskih prostorih. Tako enostranost zavrača. V svoji kritični obravnavi vzporednih izhodišč v pristopih k nacionalnemu fenomenu zato še posebej odklanja metodo vzporejanja, saj ta pomeni le poudarjanje nečesa kar določen narod ali krog narodov ima ali nima. Suljević torej odločno nasprotuje vsakršnemu enostranskemu pristopu k nacionalnemu fenomenu. Zagovarja upoštevanje vseh odločujočih dejavnikov v zgodovinski povezanosti pojava in trajanja določene nacionalne individualnosti. Zato se po njem pojma naroda ne more izpeljati na enostransko načelo niti na goli seštevek njegovih osnov, kajti narod je vedno nekaj več kot to, je sinteza, celovitost, ki se določa po sebi in za sebe. Nacionalni fenomen se mora torej opazovati v njegovi celovitosti, na vseh toriščih družbenih bojev — gospodarskem, političnem, kulturnem, kot tudi znotraj razrednih subjektov njegovega problematiziranja — buržoazije in proletariata. Vsak konkreten narod je zato neizogibno potrebno povezati z lastnim zgodovinskim razvojem, predvsem pa ga je potrebno dovesti v prostor in središče razrednega, nacionalnega, ozemeljskega ter geopolitičnega prikaza.

Zgodovinska in geopolitična določitev vprašanja muslimanskega naroda ima v tem poseben pomen. Ravno pristop k osmislitvi muslimanskega naroda in razreševanja muslimanske nacionalnosti namreč zahteva določen zgodovinski okvir, da se izpelje vprašanje nacionalnosti Muslimanov v soodvisnosti dveh bivanj (entitet) — Bosne in Hercegovine kot geopolitičnega subjekta in Muslimanov kot enega izmed njenih narodov oziroma narodov znotraj jugoslovanske države. V spoznanju zgodovinskega in sociološkega fenomena muslimanskega naroda, se namreč mora nujno upoštevati določene geopolitične dejavnike, ki pogojujejo zgodovinsko lastnost Bosne in Hercegovine in nacionalno individualnost Muslimanov tako v njuni posebnosti kot medsebojni povezanosti. Avtor opozarja, da je Bosna in Hercegovina sicer vedno imela svoje zgodovinsko ime in državnopravno lastnost, vendar je bila trajno na obrobju odnosov med religioznimi celotami in državnoimperialnimi ustroji ter na obrobju različnih gospodarskopравnih sistemov, etnocentrističnih tokov in nacionalnih homogenizacij. V razliko od drugih jugoslovanskih pokrajin je ostala izven središčnih donavsko-balkanskih dogajanj vse do socialistične revolucije. Njen geopolitični položaj je bil tak, da je ostala Bosna in Hercegovina v stanju *objekta* — in tako tudi narodi v njej — ter ni nikoli postala *subjekt* političnih dogajanj na Balkanu. Zato je potrebno nujno upoštevati, ko se pristopi k obravnavi vprašanja »nacionalne zapoznelosti Muslimanov«, geopolitični položaj muslimanske etnične skupnosti oziroma Bosne in Hercegovine. Muslimani so namreč zaradi svojega geopolitičnega položaja bili in ostali naseljeni *skupaj* z in *med* nacionalnimi celotami srbskega, hrvaškega in črnogorskega naroda, torej z narodi etnične sorodnosti, enega jezika ter podobne zgodovinske in eksistencialne usode ob kateri ni bilo etnično razločevanje tako razgibano, da bi pospeševalo nacionalne razlike tako kot pri ostalih jugoslovanskih narodih, saj ni vsebovalo jezikovne in slovansko-neslovanske nasprotnosti.

Geopolitični položaj, ki ga je imela Bosna in Hercegovina v svojem zgodovinskem razvoju je ostal nepretrgan tudi po združitvi jugoslovanskih narodov v prvo skupno državo, in sicer v smislu obrobja dogajanj v državnem okviru stare Jugoslavije ter odnosov med njenimi etničnimi celotami. Tak položaj Bosne in Hercegovine so delili tudi Muslimani kot etnična celota, saj se je v stari Jugoslaviji gospodarsko, institucionalno in politično vse bolj postavljala v ospredje težnja po krepitvi etnocentrizma v srbsko-hrvaških nacionalnih odnosih. Poleg tega pa tudi ni uspelo nacionalno-meščansko gibanje Muslimanov, katerega množična opora so bile muslimanske množice, nadgraditi preko JMO samo po sebi nacionalne zavesti v nacionalno ideologijo in na ta način postaviti v politične odnose stare Jugoslavije nacionalno vprašanje Muslimanov. »Kopernikovski obrat« je tako doživela Bosna in Hercegovina šele v NOB, v katerem jo je dovedel njen geopolitični in prostorski položaj v središče revolucije, ki je neizogibno razgibala vse njene nacionalne subjekte in tako privedla tudi Muslimane v drugačne politične in nacionalne odnose, ki jih je postavil in zasnoval demokratični program revolucije.

Zato dokonča avtor svoje razjasnjevanje vprašanja nacionalnosti Muslimanov v razčlembi odnosa, ki ga je imelo delavsko gibanje do Bosne in Hercegovine in njene nacionalne sestave. Svojo razčlemba začenja pri osvetlitvi stališč in pogledov, ki sta jih imela Marx in Engels o etnični izoblikovanosti v današnjem jugoslovanskem prostoru. Pri tem izhaja iz njunega gledanja na

»vzhodno vprašanje« kot vprašanje »orientalne revolucije«. Njuno gledanje obravnava na način, ki predstavlja celovito analitično-kritično oziroma zgodovinsko-sociološko sintezo o izhodiščih in virih na katerih sta zasnova Marxa in Engelsa svoje ocene stanja in odnosov v »vzhodnem vprašanju«. Ugotavlja, da je postavila zgodovinsko-kulturna stvarnost na polovici 19. stoletja v jugoslovanskem prostoru geopolitična poimenovanja in številnost etničnih individualnosti, kar je našlo svoje mesto tudi v delih Marxa in Engelsa, ki tvorijo zgodovinsko osnovo današnje jugoslovanske federativne skupnosti. Zatem preide k obravnavi odnosa in gledišč, ki jih je imelo jugoslovansko, zlasti pa bosanskohercegovsko delavsko gibanje do Bosne in Hercegovine in njene nacionalne sestave. Predno predstavi poglede socialdemokratske usmeritve, se posebej ustavi pri revolucionarni misli Svetozarja Markovića. Opozori, da se Svetozar Marković sicer ni ukvarjal z vprašanjem naroda v smislu teoretičnega opazovanja, vendar je bil kljub temu med redkimi marksisti, ki so pridajali religiji pomen pri oblikovanju naroda. Religijo je povezoval s kulturo kot duhovnim in materialnim produktom določenega naroda. Drugače pa je prvi nastopil proti velikosrbskim političnim načrtom, ki so izražali zahtevo po Bosni, ki jo je razumel kot ozemlje, na katerem je razdeljen srbski narod na tri vere.

Vprašanju etnične sestave Bosne in Hercegovine v pojmovanju socialnih demokratov namenja avtor osrednjo pozornost, ko predstavlja odnos socialne demokracije do Bosne in Hercegovine. Pravi, da je izhajalo razumevanje bosanskohercegovske in jugoslovanske etnične sestave pri bosanskih socialistih iz opredelitev ostalih socialnodemokratskih gibanj v jugoslovanskih pokrajinah. Ta gibanja so videla eno jugoslovansko etnično sestavo (jugoslovansko nacionalno enotnost), ki je različna le v poimenovanju, pisavi, dialektu, veri itn. Zato je videlo bosansko socialdemokratsko gibanje nacionalno enotnost tudi na ozemlju Bosne in Hercegovine, in sicer v etnični enotnosti Srbov in Hrvatov ter »nacionalnem osveščanju« Muslimanov ali v Srbe ali v Hrvate. Takega gledanja ni nikdar presegla tudi socialnodemokratska usmeritev v bosanskem in jugoslovanskem delavskem gibanju po nastanku stare Jugoslavije.

Tudi za jugoslovanske komuniste pravi avtor, da so precej časa pristajali na znikanje oziroma nacionalno prisvajanje Muslimanov, ki naj bi bili edino in samo verska skupnost brez kakršnekoli nacionalne določitve. Potrebno je bilo precej časa, da so se osvobodili komunisti takih pogledov tako znotraj kot zunaj sebe, še več časa pa je bilo potrebno, da so bili sprejeti tudi Muslimani kot poseben narod v odnosu do drugih jugoslovanskih narodov. V zadnjih letih pred oboroženo revolucijo so se namreč šele pričele izražati težnje po obravnavi »muslimanskega nacionalnega vprašanja«. Prebudilo se je zanimanje levo in komunistično usmerjene muslimanske inteligence, da se osvetli in postavi vprašanje Muslimanov v vsej njegovi zgodovinski, kulturni, razredni in nacionalni razsežnosti. Uveljavilo pa se je tudi spoznanje, da ne more obiti poudarjanje nacionalnega vprašanja, kakor tudi socialnega položaja v Bosni in Hercegovini — nacionalnega vprašanja Muslimanov. Tako je stopilo komunistično gibanje v oboroženo revolucijo z dogleđano nacionalno sestavo Jugoslavije, ki jo sestavlja več nacionalnih manjšin (narodnosti), pet narodov, z določenimi subjekti načrtovane federacije, med katerimi je imela tudi Bosna in Hercegovina

položaj federativne enote, in tudi z realnopolitičnim upoštevanjem Muslimanov, ki pa je bilo še vedno spremljano s teoretičnim nepoznavanjem njihove nacionalnosti.

Toda v oboroženi revoluciji so bili tudi Muslimani sprejeti kot politični in nacionalni subjekt med politične in nacionalne subjekte revolucije. Sproletarizirane muslimanske množice so namreč postale preko osvobodilne revolucije dejanski zgodovinski in socialni subjekt nacionalne emancipacije Muslimanov. Tako so vsi državnopravni dokumenti revolucije, kakor tudi vsi akti državnosti federalne Bosne in Hercegovine, ki so bili sprejeti in razglašeni na zasedanjih ZAVNOBiH ter vse povojne ustave demokratične in socialistične Bosne in Hercegovine določevali tudi Muslimane kot enega od treh konstitutivnih subjektov njene državnosti. V teh dokumentih torej niso bili nikdar državnopravno obravnavani Muslimani niti kot nacionalna manjšina, niti kot verska skupina, marveč vedno kot narodna skupnost ali etnična identiteta. V državnopravnih aktih revolucije, ki se nanašajo na federacijo in njen državni ustroj so namreč razumljeni s konstitutivnimi subjekti zvezne državnosti tako narodi kot federalne enote. Omeniti je potrebno le, da v sklepih AVNOJ Muslimani sicer niso bili neposredno omenjeni, vendar pa so v njih posredno razumljeni z načinom, kako je izraženo v teh sklepih federativno načelo. To načelo je poudarjalo »narode Srbije, Hrvaške, Slovenije, Makedonije, Črne gore ter Bosne in Hercegovine«. Tako so prišli do polnega izraza poleg Hrvatov in Srbov tudi Muslimani v Bosni in Hercegovini.

Vendar pa je v povojnem času obnovila v obdobju centralistične etatizacije sistematsko-dogmatska in toga zavest v pogojih etatiziranih nacionalnih odnosov politično zanikanje Muslimanov kot nacionalnosti. Do tega je tragično prišlo ravno preko revolucionarnega gibanja, preko komunistov Bosne in Hercegovine in komunistov-Muslimanov. Zanikana je bila muslimanska nacionalna posebnost ter omejevana na versko označevanje. »Nacionalno osveščenje« Muslimanov je bilo avtoritativno usmerjeno skozi opredeljevanje za srbsko ali hrvaško nacionalnost v Bosni in Hercegovini, izven nje pa na opredeljevanje za črnogorsko in makedonsko. Toda takega »nacionalnega osveščanja« niso sprejemale muslimanske množice, niti kmetje, niti delavski razred. Sprejemano je bilo prek partijskega članstva, izobraževalnih ustanov ter uradniških in intelektualnih struktur muslimanskega naroda, bolj iz discipline kakor iz prepričanja. A v obdobju samoupravne demokratizacije je prišla praksa takega »opredeljevanja« v nasprotju z razvojem samoupravne demokracije in humanizacije socialističnih odnosov kot tudi z marksistično zahtevo po emancipaciji človeške svobode ter je bila zato zavrnjena kot določena zabloda oziroma teoretični koncept. Bila je v nasprotju z usmeritvijo socialnih, nacionalnih, federativnih in državnih odnosov jugoslovanske samoupravne socialistične družbe. Razločevala se je od zamisli samoupravne socialistične federacije kot zveze narodov in narodnosti, republik in pokrajin, saj bistvo socializma ni le osvoboditev posameznika in razreda marveč tudi naroda. Tako je doživelo tudi spoznavanje zgodovinskega razvoja Muslimanov in njihovega zraščanja v nacionalnost svojo zasnovu že v času amandmajskih ter ustavnih formulacij in razprav v letih 1961—1963 ter dokončno ustavnopravno uveljavitev v zadnji ustavni reformi leta 1974. Pri tem je imel pomembno vlogo Edvard Kardelj, ki je že v drugi izdaji »Razvoja slovenskega narodnega vprašanja« leta 1957

ocenil, da Muslimani sicer niso narod, so pa posebna etnična skupina. S tem je odprl vprašanje identifikacije, ki se prek občutka zavesti in samozavesti ne izenačuje z obstoječimi identitetami v istem socialnopolitičnem okviru. V tem vprašanju tudi utemelji avtor nacionalnost Muslimanov. Opozarja namreč, da po marksizmu zavest ne določa družbenih biti, ampak družbena bit določa zavest. Zato tudi izhaja drugačna nacionalna zavest iz posebnosti nacionalne biti, ki ni nič drugega kot zavest o sebi.

Specifično identiteto Muslimanov utemeljuje avtor še na en način in pri tem ravno tako izhaja iz omenjene Kardeljeve ocene. Pozoren je na vzporejanje, katero je izpeljal Kardelj iz posebnega položaja, ki ga imajo Židje v zgodovinskem razvoju in v današnji družbi na posebnost Muslimanov v Jugoslaviji. V tem vzporejanju je namreč temeljila takratna Kardeljeva ocena, da Muslimani ravno tako kot Židje niso narod, ampak posebna etnična skupina. Pri tem je izhajal Kardelj iz svoje znane opredelitve naroda: »Narod je torej specifična ljudska skupnost, nastala na podlagi družbene delitve dela epohe kapitalizma, na strnjenem ozemlju in v okviru skupnega jezika in blizke etnične ter kulturne sorodnosti sploh.« Avtor opozarja na nesomernost Kardeljevega vzporejanja med Židi in Muslimani, saj je vprašanje celovitosti ozemlja in razpršenosti pri Židih in (jugoslovanskih) Muslimanih zgodovinsko in prostorsko različno. Pri Židih je namreč prisotna kontinentalna, večdržavna in večjezikovna razpršenost tako pred kot po nastanku Izraela, medtem ko je prisotna pri Muslimanih enodržavna in enojezikovna razpršenost, ki se izraža v skupnosti z deloma dveh narodov, a znotraj enega — bosanskohercegoveškega — zgodovinskega, državnopravnega in političnega okvira skozi 85,6 % ozemeljsko-nacionalne strnjenosti. Muslimani predstavljajo torej v razliko od Židov skoraj stoo odstotno etnično strnjenost znotraj ene države. Edina skladnost med Židi in Muslimani je v tem, da je tako pri enih kot drugih nacionalna in verska opredelitev skladna po imenu, ne pa tudi po obsegu — ne glede na stanje etnične homogeniziranosti Židov, ki pa je zgodovinsko, ozemeljsko, jezikovno in nacionalno razbito. Enakoimenskost nacionalnega in religioznega pa se javlja *edino in samo* pri Muslimanih srbohrvaškega jezika, v vseh drugih primerih pa imajo islamiti oziroma muslimani drugačno nacionalno identifikacijo in opredelitev.

Zaključna avtorjeva utemeljitev nacionalnosti Muslimanov pa je njegov odgovor na vprašanje jezika Muslimanov. Poudari, da niso Muslimani od nikogar sprejeli jezika, marveč, da govorijo *svoj* jezik. Sodelovali so v njegovem nastajanju, ohranjanju in bogatenju tako kot ostali narodi istega jezika. Niso sicer prestavili svojega imena v današnji jezikovni naziv, kar pa jim ne zmanjšuje nacionalne opredelitve in identifikacije, saj jezik in narod nista enaki kategoriji. S tem je avtor zaokrožil svoje razjasnjevanje vprašanja nacionalnosti Muslimanov. Dokazal je, da omogočajo teoretična in kategorialna poimenovanja naroda, ki jih je podedovala sodobna misel in ki jih obravnava idejna in programska orientacija delavskega gibanja —, da se lahko potrdi tudi muslimanska nacionalna posebnost (znotraj enega jezika kot tudi v bosanskem, jugoslovanskem in evropskem prostoru), podobno kot vse ostale nacionalne individualnosti modernega časa.

Na koncu navedimo le še, da je »Nacionalnost Muslimana« knjižna objava doktorske disertacije, ki jo je pod naslovom »Nacionalnost Muslimanov v luči

marksistične teorije« ubranil avtor leta 1977 na Filozofski fakulteti v Sarajevu. Recenzenta njegovega dela sta bila priznana jugoslovanska poznavalca nacionalne problematike — prof. dr. Zvonko Lerotić in prof. dr. Janko Pleterski. O avtorju, ki je s svojim delom še bolj uveljavil nacionalni pluralizem v jugoslovanski teoretični misli o narodu, s tem pa tudi za nadaljnjo prakso samoupravnih družbenopolitičnih odnosov, pa naj povemo, da je bil družbenopolitični delavec v CK ZK BiH in svetovalec predsedstva SR BiH. Danes je univerzitetni profesor, ožje področje njegovega znanstvenega zanimanja pa je etnosociologija.

Jurij Perovšek

Ivan Nemanich: *Filmsko gradivo Arhiva SR Slovenije*. Publikacije Arhiva SR Slovenije, Inventarji. Serija Zbirke, Zvezek 1, Ljubljana 1982, str. 762, LX.

Arhiv SR Slovenije je v svoj program izdajanja publikacij vključil tudi izdajanje inventarjev arhivskih fondov, kar je vsekakor pohvale vredno dejanje, saj je to najboljša možnost za predstavitev dela v arhivu, da postane urejeno in obdelano arhivsko gradivo na voljo uporabnikom v popisih in inventarjih, kar jim omogoči boljšo orientacijo po gradivu. Izšlo je že nekaj zvezkov različnih serij, tako kot so inventarji glede na vsebino razdeljeni, leta 1982 pa je izšel prvi zvezek serije Zbirke, v katerem je popis filmskega gradiva, ki ga hrani Arhiv SR Slovenije.

Po zakonu o arhivskem gradivu in arhivih iz leta 1966 je film ovrednoten kot arhivsko gradivo. Arhiv SR Slovenije je leta 1968 prevzel nalogo, da hrani filmsko arhivsko gradivo za območje vse Slovenije.

Spričo vse več uporabnikov filmskega arhivskega gradiva je nastala potreba po sestavi inventarja, in tako je avtor Ivan Nemanich približno pred desetimi leti začel sistematično pregledovati filmski arhiv. Na osnovi izkušenj drugih arhivov (Koblenc, Pariz) ter z načrtom, ki ga je sestavil, ko je obdeloval prevzeto filmsko gradivo, je nastal inventar, ki je izšel v dveh knjigah. Inventar filmskega gradiva v Arhivu SR Slovenije obsega vse filme, ki so bili prevzeti do vključno leta 1977, najstarejši pa je iz leta 1909. Publikacija je urejena tako, da so v prvi knjigi zajeti dokumentarni filmi, v drugi pa igrani in animirani filmi. Dokumentarni filmi vključujejo reportaže, reklamne, industrijske, etnografske filme, dokumentarno filmsko gradivo, filme o umetnosti itd., animirane filme pa risane in lutkovne filme. Zbirka, ki jo hrani Arhiv SR Slovenije, šteje 824 dokumentarnih filmov (226 400 m), 168 igranih in animiranih filmov (243 269 m).

V uvodu Ivan Nemanich opozarja, da zahteva film posebne razmere za hrambo, saj se po svojih lastnostih bistveno razlikuje od spisovnega gradiva. Sledi pregled filmske dejavnosti na Slovenskem od začetka tega stoletja dalje. V razmišljanju o filmu kot zgodovinskem viru pa pravi avtor, da je sporočilo filmskega zapisa sicer obširnejše, da pa je pri nas zaupanje v tako vrsto zgodovinskega vira še zelo majhno, predvsem zaradi možnosti fotomontaže, s pomočjo katere se dajo dogodki zelo spremeniti. Zato je potreben tako kot pri